

**TEMA 5. LA FILOSOFIA EN ELS SEGLES XVII i XVIII:
EL RACIONALISME DE R.DESCARTES I L'EMPIRISME DE D.HUME**

DAVID HUME (1711-1776)

1. El segon gran corrent de la filosofia moderna: **L'EMPIRISME**
 - 1.1. Ubicació històrica i cultural del s. XVIII.
 - 1.2. Característiques generals de l'Empirisme.
2. David HUME, la culminació del pensament empirista.
 - 2.1. Vida i obra.
 - 2.2. Objectiu de la filosofia de Hume.
3. La filosofia teòrica de Hume: el problema del coneixement.
 - 3.1. Els elements de la ment: impressions i idees.
 - a) El principi de còpia.
 - b) El principi d'associació d'idees.
 - c) Les classes de coneixement.
 - 3.2. El coneixement de les qüestions de fet.
 - a) Anàlisi de la relació causal.
 - b) El concepte metafísic de CAUSA és una llei de la ment, no de les coses.
 - 3.3. Anàlisi del concepte metafísic de SUBSTÀNCIA.
 - a) Crítica de la substància corpòria o MÓN.
 - b) Crítica de la substància infinita o DÉU.
 - c) Crítica de la substància pensant o JO (ÀNIMA).
4. La filosofia pràctica de Hume: el problema de l'ètica.
5. Conclusions: l'escepticisme com a fonament de la tolerància i el progrés.

El filòsof escocès D. Hume manté que el comportament humà ve determinat, en última instància, per les emocions (no per la raó). La raó es troba sotmesa a les passions. En aquest quadre (*Le verrou*, 1777) el pintor barroc Jean H. Fragonard aborda el món de les passions i el desig humà.

Més informació a: <http://www.alcoberro.info/planes/empirisme.htm>

DAVID HUME (1711–1776) : “Si no hi ha impressió, no hi ha idea”

3.1. ELS ELEMENTS DE LA MENT: IMPRESSIONS I IDEES

L'estudi de la naturalesa humana ha de començar per l'anàlisi de la pròpia raó humana. Hume participa del “subjectivisme” de l'època (la filosofia moderna es tanca dins l'individu, estudia el subjecte, vol determinar quina és la naturalesa humana, què és l'home).

Aquesta perspectiva és la mateixa que la cartesiana; però aviat sorgeixen diferències significatives. La primera consisteix en distingir els continguts de la ment en dues classes: impressions i idees (Descartes només parlava d'idees, en general). Caldrà veure les conseqüències que se'n segueixen.

“Podem dividir totes les percepcions de la ment en dues classes o espècies, que es diferencien per graus distints de força i vivacitat. Les menys vigoroses i vives comunament es denominen *pensaments o idees*. L'altra espècie no té un nom determinat en el nostre idioma ni en molts altres (...). Prenguem-nos, doncs, una certa llibertat i anomenem-les *impressions*, donant a la paraula un sentit una mica diferent de l'usual. Amb el terme *impressió*, per tant, anomeno totes les nostres percepcions més vives, com quan oïm, veiem, sentim, estimem, odiem, desitgem o volem.” (Hume, *Investigació sobre l'enteniment humà*, secció II)

El subjectivisme que s'instaura en de la filosofia moderna assenyalava que només coneixem amb seguretat les nostres pròpies idees o representacions. Dit d'una altra manera, el món només és conegut a través de *representacions o idees* (això ho dirà Hume i també ho deia Descartes). Però, quin és l'origen de les idees? D'on surten? L'empirisme de Hume és aquí molt convincent:

- a) Totes les idees provenen d'impressions, o sigui de l'experiència; Hume nega, per tant, les idees innates.
- b) Si no hi ha impressió, no hi ha idea. Hume estableix amb tota radicalitat un nou criteri de veritat: una idea és vertadera si puc assignar-li la impressió de la qual prové. Si no hi ha impressió, estic davant d'una ficció.

Totes les nostres idees no són altra cosa que còpies de les nostres impressions o, en altres paraules, que ens és impossible pensar res que primer no hàgim sentit mitjançant els nostres sentits externs o interns.” (D. Hume, *Investigació sobre l'enteniment humà*, secció II)

Cal no oblidar quin és l'objectiu de la filosofia de Hume: conèixer la ment humana, saber com es construeixen els conceptes (les idees). Només així, veurem on és l'error de defensar postures dogmàtiques i fanàtiques (no té sentit el fanatisme religiós ni la raó dogmàtica dels racionalistes).

“Quan analitzem els nostres pensaments o idees, per complicades i sublimes que siguin, sempre veiem que es resolen en aquelles idees simples que eren còpies de sentiments o sensacions anteriors. Fins i tot aquelles mateixes idees que, en principi, semblen molt lluny d'aquests origen, després d'un examen més acurat es veu com també en deriven. La idea de Déu, en quant significa un ser infinitament intel·ligible, savi i bo, sorgeix del fet de reflexionar sobre les operacions de la nostra ment i augmentar aquestes qualitats de bondat i saviesa sense cap límit. (...); sempre trobarem que qualsevol idea que examinem és una còpia d'una impressió que se li assembla.” (Hume, *Investigació sobre l'enteniment humà*, secció II)

“Per tant, si tenim la sospita que estem fent servir un terme filosòfic o una idea sense sentit (cosa que passa massa sovint), només cal que ens preguntem de quina impressió deriva aquesta suposada idea? I si ens és impossible assenyalar-ne cap, la nostra sospita quedarà confirmada. En atansar les idees cap a una llum tan clara, podem esperar raonablement evitat qualsevol discussió que pugui sorgir sobre la seva naturalesa i la seva realitat.” (Hume, *Investigació sobre l'enteniment humà*, secció III)

3.2. EL CONEIXEMENT DE LES QÜESTIONS DE FET

El grau de certesa del nostre saber és del tot diferent segons la classe de coneixement que es tracti: per un costat, el coneixement matemàtic (relacions d'idees) sempre és necessàriament vertader; en canvi, el coneixement del món (qüestions de fet) només és probable i cal aplicar constantment el criteri de certesa empíric: el principi de còpia.

“ Tots els objectes de la raó o la investigació humanes es poden dividir naturalment en dues categories, a saber: *relacions d'idees* i *qüestions de fet*.

A la primera categoria pertanyen les ciències de la geometria, l'àlgebra i l'aritmètica i, per dir-ho breument, tota afirmació que sigui intuïtivament o demostrativament certa. “*El quadrat de la hipotenusa és igual al quadrat dels dos costats*” és una proposició que expressa una relació entre aquestes figures; *tres per cinc és igual a la meitat de trenta*”, una que expressa relació entre nombres. Les proposicions d'aquesta categoria es descobreixen mitjançant simples operacions del pensament, independentment de qualsevol cosa existent en l'univers. Encara que no hi hagués cercles ni triangles en la naturalesa, aquestes veritats, demostrades per Euclides, serien sempre certes i evidents.

Les qüestions de fet, que són la segona categoria d'objectes de la raó humana, no són determinades de la mateixa manera; ni tampoc l'evidència que en tenim de la seva veritat, per molta que sigui, és d'igual naturalesa que la de la categoria anterior. El contrari d'una qüestió de fet és sempre possible, perquè mai no pot implicar una contradicció i la ment el concep amb la mateixa facilitat i distinció, com si fos igualment conforme a la realitat. “*El sol NO sortirà demà*” és una proposició no menys intel·ligible, i no implica pas més contradicció que l'afirmació “*el sol sortirà demà*”. Per tant, en va intentar demostrar la seva falsedat. Que fos falsa demostrativament implicaria una contradicció i mai no podria ser pensada clarament per la ment.” (Hume, *Investigació sobre l'enteniment humà*, secció IV)

a) ANÀLISI DE LA RELACIÓ CAUSAL:
CRÍTICA DEL CONCEPTE METAFÍSIC DE CAUSA.

1- Hume vol demostrar la limitació del coneixement humà, en contra de l'excessiva confiança dels filòsofs racionalistes i dels metafísics tradicionals. Per dur a terme la seva demostració Hume analitza dos conceptes centrals en la construcció del saber humà, des dels inicis de la filosofia: el de CAUSA i el de SUBSTÀNCIA.

Hume tria la relació de CAUSA i EFECTE perquè:

- a) És el fonament de tot el nostre coneixement sobre la realitat o *qüestions de fet*.
- b) Per tant, del resultat que s'obtingui de l'anàlisi d'aquesta relació sabem de quina mena és el nostre coneixement sobre els fets o el món.

En el text següent Hume presenta l'origen empíric (NO racional) de la relació causal. D'això derivarà posteriorment conseqüències devastadores per al poder de la raó humana.

“El coneixement de la relació de causa i efecte no s'obté en cap cas per raonaments a priori, sinó que prové totalment de l'experiència, quan observem que certs objectes particulars mantenen entre ells una conjunció constant.

Adam, tot i que li suposem facultats racionals absolutament perfectes des de bon començament, no podia haver inferit de la fluïdesa i transparència de l'aigua, o de la lluminositat i escalfor del foc, que l'una el podia anegar i l'altre consumir. Cap objecte no posa mai de manifest, per les qualitats que apareixen als sentits, ni les causes que l'han produït ni els efectes que provenen d'ell. Tampoc la nostra raó, sense l'ajut de l'experiència, no pot fer mai cap inferència sobre l'existència real i les qüestions de fet.” (*Investigació*, IV)

2- Hume descobrirà, a partir d'ara, que el grau de certesa proporcionat per la relació causal és només la creença (la creença no té seguretat, ni certesa com el saber).

La relació de CAUSA i EFECTE:

- 1) No prové de la raó.
- 2) No prové de l'observació dels cossos.
- 3) Prové del **costum o hàbit**: la nostra ment, basant-se en els casos passats, estableix un principi molt agosarat, el de que el futur serà igual que el passat.

Però, aquest principi d'uniformitat o regularitat de la naturalesa és indemostrable ja que sempre és possible el canvi en el curs de la naturalesa, a més, mai podrem endevinar el futur. Per tant, del costum no podem derivar un coneixement cert, absolut i segur, només tenim un coneixement **probable**, una certesa moral (no racional o demostrativa), psicològica, perquè és fruit de la nostra ment, no dels objectes ni de la raó. Hume diu que tenim una creença, que és un sentiment molt fort de què les coses aniran com sempre han anat, però és un sentiment, un instint irracional, res més.

“Totes les inferències que fem sobre l'experiència són efectes del costum, no del raonament. El costum és, doncs, la gran guia de la vida humana. Només aquest principi fa útil la nostra experiència i ens permet esperar, per a l'esdevenidor, una successió de fets semblants als que han aparegut en el passat. Sense la influència del costum, no sabríem res de les qüestions de fet, tret del que és immediatament present a la memòria i als sentits.

En altres paraules: havent descobert, a partir de molts casos, que dues menes d'objectes –flama i calor, neu i fred– van sempre unides, si la flama o la neu es presenta de nou als sentits, el costum duu a la ment a esperar el calor o el fred, i a *creure* que aquesta qualitat realment existeix i que es posarà de manifest si ens hi apropem més. Aquesta *creença* és el resultat obligat de posar la ment en aquestes circumstàncies. No és res més que una operació de l'ànima tan inevitable com sentir la passió de l'amor quan se'ns estima i la de l'odi quan som maltractats. Totes aquestes operacions són una espècie d'instints naturals, que cap raonament o procés del pensament no pot produir o evitar.” (*Investigació, V*)

b) CONCLUSIÓ: EL CONCEPTE METAFÍSIC DE CAUSA ÉS UNA LLEI DE LA MENT, NO DE LES COSES. (LIMITACIÓ DEL CONEIXEMENT HUMÀ).

L'examen fet per Hume ha demostrat que, contràriament a l'opinió comuna, **la idea de causalitat** (entesa com a connexió necessària) **no prové de cap impressió**, sinó del costum després d'haver observat un seguit d'experiències similars.

Això significa que és la nostra ment la que, impulsada per un instint natural de la imaginació, **sent** la necessitat de lligar o connectar els fets que sovint apareixen units: al primer l'anomena causa i al segon efecte.

Està clar que aquesta nova explicació de la causalitat implica una gran retallada pel que fa al nostre coneixement de la realitat: **la causalitat** no és una relació que nosaltres haguem descobert entre els cossos, és una llei mental, subjectiva, de la nostra imaginació, una llei d'associació d'idees. La limitació de la raó humana i l'escepticisme que se'n deriven d'aquesta conclusió són evidents.

“Quan diem, per tant, que un objecte està connectat amb un altre, volem dir només que ha adquirit una connexió en el nostre pensament i que fa sorgir aquesta inferència segons la qual cadascun d'ells es constitueix en prova de l'existència de l'altre. Una conclusió extraordinària, fins a cert punt, però que sembla fonamentada en proves suficients. Cap conclusió no pot ser més ben rebuda per l'escepticisme que la de fer descobriments sobre la feblesa i els reduïts límits de la raó i la capacitat humanes.” (*Investigació*, VII)

“De manera que, com a conclusió de tot plegat, no sembla que hi hagi, arreu de la naturalesa, ni un sol cas de connexió que nosaltres puguem concebre. Tots els fets semblen del tot desconnectats i separats. Un fet en segueix un altre, però mai no podem observar cap vincle entre ells. Semblen fets *conjunts*, però mai *connectats*. I com que no podem tenir cap idea d'una cosa que no es fa mai present al nostre sentit extern ni al sentiment intern, sembla que la conclusió que s'imposa necessàriament és que no tenim cap idea de connexió o poder i que aquests termes no signifiquen absolutament res, quan els fem servir en els raonaments filosòfics o en la vida diària.” (*Investigació*, VII)

3.3. ANÀLISI EMPIRISTA DEL CONCEPTE METAFÍSIC DE SUBSTÀNCIA

L'anàlisi feta per Hume de la causalitat ha servit per posar de manifest els efectes destructors que l'empirisme coherent té de cara al racionalisme i, en general, per a tot el pensament abstracte i metafísic de la filosofia tradicional. Hume no s'atura en la crítica al concepte de causa, tot seguit continua amb l'altre gran concepte metafísic: la substància.

“Ens trobem incapacitats per arribar a una raó satisfactòria de *substància*, tant si tenim en compte l'origen primer de la idea com si ens fonamentem en una definició, i això em sembla raó suficient per abandonar completament la controvèrsia entorn a la materialitat o immaterialitat de l'ànima, i em porta a rebutjar fins i tot el problema mateix. No tenim perfecta idea de res que no sigui una percepció, però una substància és quelcom diferent d'una percepció. Així, doncs, no tenim cap idea de substància.” (Hume, *Tractat de la naturalesa humana*, IV)

3.3. C) CRÍTICA DEL CONCEPTE DE SUBSTÀNCIA PENSANT o JO (ÀNIMA)

El raonament de Hume és: tinc a la meua ment la idea d'un "jo" o subjecte permanent, però en canvi, no trobo cap impressió que correspongui a aquesta idea, perquè cap d'elles és permanent i invariable, sinó que totes són diferents i van canviant amb el temps. No hi ha, doncs, cap *substància pensant o ànima*, l'únic que experimentem en la nostra ment és un feix de percepcions.

“Si hi hagués alguna impressió que originés la idea del Jo, aquesta impressió hauria de romandre invariablement idèntica durant tota la nostra vida, ja que se suposa que el jo existeix d'aquesta manera. Però no existeix cap impressió que sigui constant i invariable. Pel que fa a mi, sempre que penetro més íntimament en el que anomeno “jo mateix” ensopego en tot moment amb una o altra percepció particular, sigui de calor o de fred, de llum o ombra, d'amor o odi, de dolor o plaer. Mai puc atrapar-me a “mi mateix” en cap cas sense una percepció i mai no puc observar una altra cosa que la percepció. La ment és una espècie de teatre en la qual diferents percepcions es presenten de manera successiva; passen, tornen a passar, s'esvaeixen i mesclen en una varietat infinita de postures i situacions. No existeix en ella amb propietat ni simplicitat en un temps ni identitat al llarg de moments diferents, sigui quina sigui la inclinació natural que ens porti a imaginar aquesta simplicitat i identitat. La comparació amb el teatre no ha de confondre's: són solament les percepcions les que constitueixen la ment, de manera que no tenim ni la noció més remota del lloc en què es representen aquestes escenes ni tampoc dels materials de què estan compostes.” (Hume, *Tractat de la Naturalesa humana*, I.)

4. LA FILOSOFIA PRÀCTICA DE HUME (TEORIA ÈTICA)

Igual com ja va anunciar Descartes, per Hume també és la moral la màxima realització de la filosofia, la finalitat última del pensament humà. Però, a diferència del fundador del racionalisme, Hume no creu que les actituds i els judicis morals siguin una conseqüència de la raó, sinó ben al contrari, **la raó està sotmesa al sentiment**, a les passions. La justificació de Hume pot resumir-se així:

- a) La conducta humana està basada en els fets, els quals ens produeixen en l'ànim determinats sentiments naturals (dolor, plaer, alegria, tristesa);
- b) Per això, “*quan actuem no seguim raons, ens guiem per allò que sentim*” (és a dir, per inclinacions irracionals, ja que els sentiments no poden deduir-se per demostració racional);
- c) L'objectiu de les nostres accions és el plaer, tant el propi com el de les persones que ens envolten, i la utilitat, perquè allò que és útil ens proporciona benestar i felicitat.

Tot plegat ens mostra que l'ètica de Hume és naturalista, emotivista, hedonista i utilitarista. Aquestes característiques les aplicarà al seu pensament polític, que és el “liberalisme burgès”, ideologia que imperarà des de la Il·lustració (s.XVIII) tant a les Illes Britàniques com als Estats Units d'Amèrica.

“En tot sistema moral de què hagi tingut notícia fins ara he pogut sempre observar que l'autor segueix durant un cert temps la forma de parlar ordinària, establint l'existència de Déu o realitzant observacions sobre els quefers humans, i, de sobte, em trobo amb la sorpresa que, en lloc de les còpules habituals de les proposicions –és i no és –, no veig més que proposicions que estan connectades amb un *ha* o amb un *no ha*. El canvi és imperceptible; però resulta de la major importància. En efecte, ja que aquest *ha* o *no ha* expressa una nova relació o afirmació, cal que aquesta sigui tinguda en compte i explicada i que es doni raó d'alguna cosa que sembla absolutament inconcebible: com és possible que aquesta nova relació es dedueixi d'altres totalment diferents. Però com que els autors no tenen normalment aquesta precaució, goso recomanar-la als lectors. Estic segur que una petita reflexió sobre aquest assumpte subvertiria tots els sistemes corrents de moralitat, i ens faria veure que la distinció entre vici i virtut no està basada merament en relacions d'objectes ni tampoc és percebuda per la raó.” (Hume, *Tractat de naturalesa humana*, III, 1.)

Així, doncs, Hume és un dels primers defensors del “subjectivisme moral”: els judicis morals només expressen sentiments i desitjos i, per tant, no es pot provar que siguin veritaders o falsos. La moralitat depèn del sentiment i no de la raó.

És ben coneguda la seva afirmació que en un assassinat no trobarem mai el vici, però en canvi trobarem dins nostre un sentiment de desaprovació envers aquest fet. La raó, diu Hume, no descobreix res i, per tant, no ens pot dir què hem de fer. El que ens indica el camí és el sentiment. La moral i la moralitat estan determinades pel sentiment. Segons aquesta formulació del subjectivisme, les creences morals són aprovacions o desaprovacions que fa cada subjecte basant-se en els propis sentiments o desitjos.

Objeccions a la teoria del subjectivisme moral:

- a) En primer lloc, aquesta teoria contradia el fet que sovint ens equivoquem en les nostres creences morals i sovint les rectifiquem. Si el subjectivisme fos vertader, mai no ens equivocaríem, perquè les nostres creences, en tant que són aprovacions o desaprovacions emocionals, haurien de ser infal·libles.
- b) En segon lloc, aquesta teoria contradia el fet que hi ha desacords entre la gent respecte de les seves creences morals. Si el subjectivisme fos vertader, això seria impossible, perquè les creences morals dels altres, en tant que són les seves aprovacions o desaprovacions emocionals, haurien de ser acceptades sense més i, per tant, no haurien de generar desacord entre les persones.

5. SIGNIFICAT DE LA FILOSOFIA DE HUME: L'ESCEPTICISME COM A FONAMENT DE LA TOLERÀNCIA I EL PROGRÉS

Els esforços esmerçats per Hume en mostrar *la limitació de la raó humana* tenen una finalitat pràctica: fonamentar la TOLERÀNCIA i demostrar la inconsistència lògica de les postures que pretenen haver descobert alguna veritat absoluta. Als homes ens és del tot impossible establir principis vertaders al cent per cent perquè la nostra raó no pot anar més enllà de l'experiència, i aquesta no ens revela mai les seves lleis. En conseqüència, cal que abandonem les postures dogmàtiques, intransigents i fanàtiques primer, perquè són falses i, segon, perquè condueixen a guerres que només porten dolor i infelicitat.

El nostre coneixement del món tan sols és PROBABLE, però encara que sigui incapaç de donar-nos veritats totals ens resulta ÚTIL ja que ens permet progressar i viure millor. Hem arribat a la raó il·lustrada, molt més limitada que la racionalista, però també més pràctica, i oberta als aspectes irracionals i emotius de l'ésser humà (ja s'entreveu el Romanticisme).

“La filosofia inclosa en aquest llibre és molt *escèptica* i tendeix a donar-nos una noció de les imperfeccions i límits de l'enteniment humà. Gairebé tot raonament humà es redueix a l'experiència, i la creença que l'acompanya hi és explicada per cap més raó que un sentiment peculiar o una concepció viscuda produïda per l'hàbit. Però això no ho és tot; quan creiem en una cosa qualsevol d'existència externa, o suposem que un objecte existeix després d'haver-lo percebut, aquesta creença no és res més que un sentiment del mateix tipus.” (Hume, *Tractat de la naturalesa humana*, I.)

A) ACTIVITATS: “La filosofia en el segle XVII i XVIII: racionalisme i empirisme”

1. Fes un quadre comparatiu de la filosofia racionalista i empirista. Destaca els punts en què difereixen ambdós corrents de pensament i també aquells en què poden coincidir.
2. Explica en què consisteix “l'emotivisme moral”. Quines raons creus que poden plantejar-se a favor d'aquesta teoria ètica? Què destacaries en contra?
3. Busca al diccionari el significat del concepte “causa”. Després, repassa i explica com entenia Aristòtil el concepte de causa i compara'l amb el de Hume: indica similituds i diferències entre els dos autors.
4. Què opines de la crítica a la causalitat que féu Hume? Està ben fonamentada? Encara seria vàlida, avui? Creus que és lícit considerar-la un conjunt de creences com a fruit del costum i amb valor de probabilitat? Raona la resposta.
5. Explica breument en què consisteix el “problema de la inducció”. Quina repercussió històrica ha tingut aquesta observació de David Hume en la història de la filosofia i de

la ciència? Relaciona-ho amb l'anomenat "problema de la verificació" dels filòsofs del Cercle de Viena (s.XX).

6. Hume considera que el llenguatge deixa de ser significatiu quan s'aparta de les condicions de l'experiència. Això passa, per exemple, amb el llenguatge de la metafísica. Tria alguna proposició metafísica i fes-ne una crítica des del punt de vista de Hume.

7. La memòria i la imaginació, segons David Hume, fan reparèixer les impressions de la ment de manera diferent. Quina és aquesta diferència? Explica els principis d'associació de les idees en la imaginació. Exemplifica la teva explicació.

8. Segons David Hume, quina diferència hi ha entre les proposicions que són relacions d'idees i les que són qüestions de fet? Posa exemples de cada tipus de proposició.

9. Com justifica David Hume que no és possible demostrar racionalment l'existència de Déu? Creus que una filosofia empirista ha de negar la validesa de les proves sobre l'existència d'un ésser suprem?

10. A continuació tens un text de Hume sobre l'origen de les nostres idees pel que fa a allò que està bé i malament. Explica breument què diu, amb quina intenció, com estructura el discurs, a quines conclusions arriba i fes una valoració de l'actualitat o vigència de la teoria moral de Hume.

“Però és que hi pot haver alguna mena de dificultat a provar que la virtut i el vici no són qüestions de fet l'existència dels quals puguem inferir mitjançant la raó? Ja sigui el cas d'una acció reconegudament viciosa: l'assassinat intencionat, per exemple. Examineu-lo des de tots els punts de vista possibles, a veure si podeu trobar aquesta qüestió de fet o existència a la qual anomeneu vici. Des de qualsevol punt que ho mireu, l'única cosa que trobareu seran certes passions, motius, volicions i pensaments. No existeix cap altra qüestió de fet inclosa en aquesta acció. Mentre us dediqueu a considerar l'objecte, el vici se us escaparà completament. No el podreu descobrir mai fins al moment en què dirigiu la reflexió al vostre pit mateix i hi trobeu un sentiment de desaprovació que s'alça en vosaltres contra aquesta acció. Heus aquí una qüestió de fet: però és objecte del sentiment, no de la raó. D'aquesta manera, quan considereu una acció o un caràcter com a viciosos, no voleu dir res més que, a causa de la constitució de la vostra naturalesa, experimenteu una sensació o un sentiment de censura quan us contempleu. Conseqüentment, el vici i la virtut es poden comparar amb els sons, els colors, la calor i el fred, els quals, segons la filosofia moderna, no són qualitats en els objectes, sinó percepcions a la ment. I el mateix que en física, aquest descobriment en moral s'ha de considerar com un progrés important en les ciències especulatives, tot i que –igual que l'altre descobriment en física– tingui molt poca o cap influència a la pràctica. Res no pot ser més real o ens pot tocar de més a prop que els nostres propis sentiments de plaer i malestar, i si aquests sentiments són favorables a la virtut i desfavorables al vici, no cal exigir més a l'hora de regular la nostra conducta i el nostre comportament.” (David Hume, *Tractat de la naturalesa humana*. (1739)

B) Text per comentar: D.HUME

“Per avançar, però, en aquest projecte reconciliador sobre la qüestió de la llibertat i la necessitat –la qüestió més discutida de la metafísica, la més discutida de les ciències–, no seran necessàries gaires paraules per provar que tota la humanitat ha estat sempre d'acord amb la doctrina de la llibertat de la mateixa manera que ho ha estat amb la de la necessitat, i que tota la discussió sobre això no ha estat fins ara cap altra cosa que verbal. Perquè, què vol dir llibertat quan l'apliquem a les accions voluntàries? Segurament que no vol pas dir que aquestes accions tenen tan poca connexió amb els motius, inclinacions i circumstàncies que una d'elles no se segueix amb bastant d'uniformitat d'algunes d'aquestes coses, i que una d'aquestes no proporciona cap inferència que ens permeti concloure l'existència d'alguna de les primeres. Perquè les unes i les altres no són més que simples i reconegudes qüestions de fet. Per llibertat, per tant, només podem voler dir *un poder d'actuar o no, d'acord amb les determinacions de la voluntat*. És a dir, si escollim no moure'ns, ho podem escollir; si escollim moure'ns, també ho podem fer. Ara bé, és universalment admès que aquesta llibertat hipotètica correspon a tothom, si no és que parlem d'un presoner lligat amb cadenes. No hi ha, doncs, res a discutir.” (Hume, *Tractat de la naturalesa humana*, IV.)

- 1) A) Explica, breument, quin és el problema que es planteja en aquest text i quina és la postura de l'autor respecte a aquest problema. B) Resumeix les idees principals del text: indica, amb ordre i sense copiar textualment, les principals idees que hi conté i a quina conclusió s'hi arriba. Finalment, resumeix el contingut del text en una sola frase. (2 punts)
- 2) Fes el comentari filosòfic: A) Contextualitza l'autor (explica les característiques pròpies de l'època històrica); B) Analitza el text (explica els conceptes i les doctrines necessàries per comprendre el seu significat dins de la Història de la Filosofia. C) Explica les respostes donades per altres pensadors al problema que planteja el text. (3 punts)
- 3) Compara el pensament ètic i polític de Plató amb el de Hume; intenta establir semblances i diferències entre les dues filosofies pràctiques. (3 punts)
- 4) Actualitat d'algun aspecte del temari:
En una carta de Hume de l'any 1776 llegim: “*He escrit sobre tota mena de temes pensats per provocar hostilitat. I tanmateix no tinc cap enemic, llevat de tots els whigs [membres del partit liberal], tots els tories [membres del partit conservador] i tots els cristians.*” Quin propòsit perseguia Hume amb aquesta actitud provocativa? Creus que la provocació és útil per al pensament? Busca alguns exemples que recolzin la teva argumentació; n'hi ha de provocadors actualment? (2 punts)

C) Contesta les preguntes que es troben en la següent fotocòpia sobre el pensament de David Hume:

Reforç: pàgina 171, preguntes 7, 8, 9.

Aprofundiment: pàgina 171, preguntes 1, 2.